

פרשת בלק

מחודש

באיזה כח נתקיימו ברכתיו של בלעם הרשע

וַעֲתָהּ לָכֶּה נָא אֶרֶץ לִי אֶת הָעָם הַזֶּה כִּי עֲצוּם הוּא מִמֶּנִּי אֲוִלִי אוֹכֵל נֶפֶחַ בּוֹ וְאֶגְרָשְׁנוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרָךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר: (במדבר כב, ו)

כִּי יִדְעָתִי אֶת וַגּוֹ. יתבאר על פי דבריהם שאמרו שבלעם בדרך את בלק שיהיה מלך, לזה אמר **כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרָךְ** שהרי נתקיימה בו ברכתו, ודבר זה הוא ידוע אצלו לזה, לפי שהוא ניסה את הדבר, ואינו ידוע לכל כי ברכת בלעם ברכה, **וְאֲשֶׁר יֵאָרֵז** זה ידוע ממה שקלל מואב לסיוחון (במדבר כ ז):

וַיֵּשׁ לַהֲעִיר צַעֲנִין זה, בשלמא מה שהיו לודקין קללותיו של בלעם, יס שני טעמים בדבר, אחד להיותו רע עין, והשנית שהיה יודע רגע באפו כמאמרם ז"ל (ברכות ז), והיה מקלל ברגע הזעם, אבל הברכה אין מאיאות שתקיים מפיו. ונראה כי לעולם ברכת בלעם בברכת חמור, אלא שהרשע היה מערים, כשהיה רואה באצטגנינות שפלוני יעלה לגדולה וכדומה היה עושה שמזכרו, וכשבא הדבר ומתברר חושב שברכתו של בלעם גרמה, ולא כן הוא אלא מזלו גרם. וכמו כן עשה לבלק, שראה בזוכרו שעתיד למלוך במואב וברכו בדבר עאלמו לרמותו כי הוא הסובב:

מעשים להשפיל גאותו של בלעם

וַיִּתְּרָא הָאֱתָנֹן אֶת מִלְחָמָהּ יִי וַתִּבְרָכֵן תַּחַת בִּלְעָם וַיַּחַר אַף בִּלְעָם וַיִּךְ אֶת הָאֱתָנֹן בַּמֶּקֶל: (כב, ז)

וַתִּרְאֵהוּ הָאֱתָנֹן וַגּוֹ. לריך לרעת כוונת ה' צענין זה שנתגלה המלאך להאחון, גם בהעמדת המלאך שלש פעמים בשלשה מקומות, ובחליצת רגלי בלעם, ובדריצתה, גם בפתיחת פה האחון, וכל מעשה האמור צענין הוא ענין סתום. ונראה כי כל כונת ה' צענין זה לא היתה אלא להשפיל גאותו של בזוי זה, לפי שקדם ונהג גבהות לפני ה' כמו שכתבנו למעלה (פס' כב) שלא אמר לשקרים כי הוא הולך ברכות ה' אלא כאדם העומד ברכות עאלמו, לזה בקש לו ה' השפלה שאין למטה ממנה וסחה בו בקלון מכוער ומשונה:

וַדַּבֵּר יָדוּעַ הוא כי הרכבה החיונית אשר הרכיב ה' בצעלי חיים בלתי מדברים היא משונה מהרכבה החיונית שפעל ה' ועשה בצעלי חיים המדברים, ולזה כשראה ה' שתפתח האחון את פיה לדבר כצעלי חיים המדברים הולך להרכיב זה הרכבה החיונית של צעלי חיים המדברים, והוא מה שפעל ה' במעשה העמדת המלאך בשלשה מקומות ובדריצת האחון המלאך שלש פעמים, כי כח המדבר לריך שלשה הכנות קודמות לו, והם כח האומח שהוא בכל הנבראים, וכח המניע, ואחר כך כח המדבר. לזה עמד פעם ראשונה וראתה האחון אותו, ופעל זה בכח ראות הרוחני כח אחד ממין הרכבת כח האומח שבו יתקבל כח המדבר, ועמד פעם שנית וראתה אותו ופעל זה כח המניע המתקבל בו כח המדבר, ובפעם שלישית פעל זה כח המדבר, ואז פתח ה' את פיה ודברה דברי

פניני וחידושי אור החיים הק'

כל כשפיו של בלק היה ע"י ציפור

בִּלְקָן בֶּן צִפּוֹר (כב, ז). אכן יתבאר על דרך אומרים ז"ל (זוהר ח"ג קיג) כי בלק מכשף גדול היה יותר מבלעם, והיה עושה כשפיו בצפור אחד ששמו **ידוע**. והוא אומרו **וירא בלק**, ובמה ראה בצפור, והוא אומרו **בן צפור**, פירוש להיותו בן צפור ראה בכשפיו של צפור. ואמר תיבת בן, לצד כי הצפור הוא לו לאב ולקצין, וממנו **ידע את כל אשר עשה ישראל לאמורי**, ולא הוצרך למגידים להודיע דבר קטן וגדול:

בלעם קילל את בלק

לָכֶּה נָא אֶרֶץ לִי (כב, ו). **ובדרך רמז**, פיו הכשילו במאמר **ארה לי לארץ את בלק**. וכן היה שגרם לו בעצתו מיתת כזבי בתו, גם היה סבה שישבו בלק למדין, ושם נפל בחרב, דכתיב (להלן לא ח) ואת מלכי מדין הרגו וגו' ואת צור וגו'. וזולת הליכת בלעם שגילה למואב כי מובטחים הם מישראל ולא יעשו להם דבר אלא באחרית הימים, היה נשאר שם בלק, ולא היה חוזר למדין ולא היה נהרג. הרי נתקיים **שהלך לארצותו לבלק**, לקיים מה שנאמר (תהלים לו טו) חרבם תבא בלבם:

צרות עינו של בלעם

לִינוּ פַח הַלִּילָה (כב, ח). ואמר **הלילה**, אולי שאמר כן לצד צרות עינו, שלא נתן להם אכסניא אלא ללילה אחת:

וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֶּקֶר וַיֵּאמֶר אֶל שְׂרֵי בִלְקָן לְבֹי אֶל אֲרֻצְכֶּם (כב, י). או אפשר שידבר הכתוב בגנות בלעם, ... או להודיע צרות עינו, שמחר לשלחם קודם הגעת זמן האוכל, היפך מנדיבות אבי הנערה פלגש בגבעה (שופטים יט ה), שאמר לחתנו שעמד ללכת בבקר 'סעד לבן פת לחם ואחר תלכו', כי זה הרשע הוא מקור הצרות עין, וקם בבקר לשלחם, ואמר להם שילכו לארצם, כי חש שיתעכבו בעיר וסעודתם עליו:

גנותו ורשעותו של בלעם

וַיַּחַר אַף אֱלֹהִים בִּי הוֹלֵךְ הוּא וַגּוֹ (כב, כב). **עוד** נראה על פי דבריהם ז"ל (זוהר ח"א קסט) שאמרו בפסוק (להלן כג ג) וילך שפי, שמדרך של המשרה עליו כוחות הטומאה להתבודד יחיד, וכאן כשראה ה' **שהולך הוא**, פירוש הוא לבדו היה נפרד משרי בלק ועושה מעשהו, זה יגיד שמכין צעדו לעשות כחפצו הארורה, והגם שהיו עמו **שני נערים**, אין מעכבין עליו ההתבודדות לצד שהם רגילים עמו ויעשה מעשהו לפניו, וידע ה' דרכו הרעה וחרה אפו בו:

עוד ירצה באומרו **הולך הוא**, שידע ה' שרשע זה גבר בו החפץ ללכת מועצמו, הגם שלא היה בלק שולח אחריו, **הוא** הולך לרצונו, ובזה גילה עוצם שנאתו לעם ה', ולזה חרה אפו יתברר בו:

הבנה בדרך שואל ומשיב, והכלימה את בלעם בדרך ביזוי פניני נערי וכו', וביזוי שיהיה בדרך זה יס לו קול, להיותו דבר תמוה בשני אופנים, אופן אחד שתדבר הבהמה, והשני שאדם גדול כבלעם היתה לו אחרונו לאשה שוכנת חיקו:

מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי במוחו: (כג, י)

הרשע רוצה לשוב רק רגע אחד לפני מיתתו

עוד יראה, שבהגיעו ליום המיתה יטיב דרכיו ממעשיו הרעים ותועבותיו, כי רשע שבאומות היה, ואתונו שהיתה לו סוכנת כמאמרם ז"ל (ע"ז ד: תגיד עליו, אלח שנתאור שבעת מיתה יסוב ויהיה ישר כישרים שבאומות, ולפי שעמד על מזנו והנה הוא רע בתכלית הרע ונמנע ממנו עשות ישר, לזה שאל דבר שיכול להיות, שבעת דכוכה של מות יהיה ישר. וכוונת בזה ראיתי רשעים שאמרו לי בפירוש כי אם היו יודעים שיחזרו בתשובה ותכף ימותו, היו עושים, אלח שיודעים שאינם יכולים לעמוד בתשובה זמן ארוך, כי דבר מלך עליהם – מלך זקן וכסיל ר"ל, ולא שאל הרשע שימות כמיתה הדליקים שבישראל, כי הוא מן הנמנע שיגיע להשגה זו:

ותהי אחריתי במוחו. חוזר אל העם, אמר זה כנגד עולם הבא שהוא אחרית העולם, ותדע שה' מעמיד דין גם לדליקים, מי שהוא ראוי לאור הוא הנעלם מהמושג לנפש אחר מיתה, לזה התפלל על שתי ההדרגות:

תמות נפשי מות ישרים. אלו דברי עצמו ולא דברי רוח הקודש, וכבר אמרו ז"ל (ילקוט תשס"ה) כי כשהיה רואה לדבר דברים שאין היזק לישראל, היה ה' מניחו לדבר אשר יחפוץ. ואמר מות ישרים ולא אמר כמותם – שחוזר על ישראל, הפליג רשע לשאול ענין גדול, שאמרו ז"ל אנשי אמת (זוהר ח"א ריח:) שיש שתי הדרגות בדליקים בשעת מיתתם, האחת שיואלת הנפש מן הגוף והולכת באין מסך מדיל באין מעכב עד מקום האושר העליון, ויש דליקים שביציאת הנפש לא ישיגו גדר זה, ונמנעים מלכת תכף ומיד ומתעכבים עד זמן מה אם יהיה להם איזה חטאים וכדומה, ואפילו חטא כל שהוא יסובב הדבר. ולזה בחר בלעם לשאול גדר העליון, שנפשו בשעת מיתה תהיה כמיתה אותם שהולכים ביושר את פניו יתברך, באין מסך באין מעכב:

עוד אפשר שדבריו גם בזה ברוח הקודש נאמרו, והכוונה בהם היא תמות נפשו מות ביד ישרים, שיהרגוהו ישראל, כמו שכן היה (להלן לא ח:):

על מי שלא חטא לא חל שום קללה

מה אקב לא קבה אל ומה אעז לא זעם יי: בי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדר ישבן ובגזים לא יתחשב: (כג, ח-ט)

המרוחק לעמוד שם וליהנות ממקור החיים, וחלק זה המרוחק נעוץ סופו בתוך החוטא, וראשו יונק ממקום שורש הנפש החוטאת, וזה יהיה כל עוד שלא שב האדם בתשובה או לא נפרע על חטאו. וזה הוא סוד נש"א עון (שם פס' ז), שאמרו רבותינו ז"ל (זוהר ח"ג פג:) שה' מפרנס הקטיגור הנברא מחטא האדם, וכי הוא זה הנפרע מהאדם עצמו, כאומרו (ירמיה ב' טו) תִּסְכְּךָ קִעְתָּךְ, וכתוב (ישעי' סד ו) וְתִמְוִגְנוּ צִיד וְעֹיִנְנוּ וגו', והאיש המקלל יעורר הדין בכח הקללה בעת הזעם, למחר להשליט השליט באדם לרע לו:

עוד יש לדעת, כי חלק הארור יקרא בשם זה קללה וזעמה, וכן קראם הכתוב דכתיב (דברים כח ט) יִשָּׁלַח ה' וגו' את הפִּזְמוֹנִים וגו' וְאֵת הַפְּגִיעֹתָהּ, והם שמות כתות המחזלים, קללה הוא כנגד עבירות חמורות, וזעם כנגד עבירות קלות. ולזה כשהיה בלעם רואה לקלל אומה היה בוחר עת הזעם, ולכך היותם כולם זעומים בשביל מעשיהם הרעים, היו דבריו מועילים להם. וחשב בלעם כי עס בני ישראל לא יחדל מהם עון, וכשפיו יגידו לו כי לא נמלטו מתחלואי הנפש, שהוא ענף המרוחק כמו שאמרנו, לזה אמר בלעם מה אקרב וגו', פירוש כי בכל ענפי הקדושה שבה נאחזים עס בני ישראל, אין זו בשורש העליון שום שליטה מחלק המרוחק, שבאמצעותו יעורר הדין עליהם:

והנה שתי מדות עליונות שישראל מתיחסים עליהם, שם אל ושם הוי"ה ברוך הוא, שם אל שכן נקרא יעקב – ישראל, פירוש ישר אל, לשלול אל השורש מקום שהוא בחינת הרע והוא חלק המרוחק. ושם הוי"ה דכתיב (שם לב ט) בִּי חֵלֶק ה' עמו, והם שתי הדרגות הקדושה שהשיגו ישראל:

מה אקרב לא קבה וגו' בי מראש וגו'. קשה אם ה' קללו לזה, מה מקום לקללו בלעם, גם אם זעם זו ה' מה לורד בזעמת בלעם, הלא לא קרא לו בלעם לקלל למי שאינו מקולל וגו'. עוד לריק לדעת, מה נתינת טעם במאמר בי מראש צורים וגו', למאמר מה אקרב וגו':

ולעמוד על כוונת הדברים יש להעיר בעיקר הדבר של האיש המקולל, ממה נפשך אם הוא חייב כפי הדין רעה הבאה עליו באמצעות הקללה, על כל פנים לא ינצל ממנה גם כי לא יקולל, ואם הוא כפי משפט אלהים לא עשה דבר שיתחייב עליו ביאת הרע, קללתו תשוב על ראש המקלל. בשלמא הברכה לפי שמדה טובה מרובה, גם לעשות ה' רצון ידידו לבדך המהצרכים מהם במדת החסד – תקובל ברכתו גם למי שאינו ראוי לה כמו מעשיו, מה שאין כן מדה רעה, כי לא יריע ה' לאדם חנם חס ושלום:

אכן עיקר הדבר הוא, לפי שמדתו יתברך להאריך אפו לעוברי רצונו, בין לדק כיחטא בין לרשע הגם שיראה לחטוא, ומדה זו היא אחת מי"ג מדות רחמים שנאמרו למשה, ונוהגת תמיד וזאת בעת אשר יזעום ה', דכתיב (תהלים ל ו) בִּי רַגֵּעַ בְּאַפִּי, אז מתגברים הדינים על הנתבע במשפט באותו זמן, ולא תתנהג מדה זו של אֶרֶךְ אַפַּיִם (שמות לד ו). וכמו כן כשיקלל אדם את חבירו, תסובב הקללה שעונותיו אשר ה' מאריך לו אפו עליהם, ימהר ליפרע ממנו, אבל אם אין לו עון לא תועיל קללת המקלל כלום:

עוד אשכיחך, כי כל עושה רשע יפעיל פגם במדה עליונה בענף שהוא שתליה אותה מאה שעבר עליה, ולא בכל המדה הוא פוגם אלא בשורש נשמתו, והפגם הוא שתהיה אחיזה לחלק

פניני וחידושי אור החיים הק'

גנותו ורשעותו של בלעם

לפי שידע ה' כי בלעם חפץ רשע הוא ולבסוף ילך (כב, יז).

או אפשר כי מוחזק היה אשר פיו דבר שוא וימינו ימין וגו' (כב, יז).

כי תכונת רשע היתה לו ועבד מורד באדונו: (כב, טז).

שלושת הכלב ביד בעליו ואינו יכול עשות ככל אשר יחפוץ: (כב, טז).

שבוה הראה [הקב"ה] לעמים כי אין הכלב רע ברשות עצמו (כב, טז).

כי כבר נבחן כי הוא עביט של מי רגלים (כב, טז).

והוא נפשו נפש רשע ולא שת לבו למה שהעירו ה' (כב, טז).

ומזה חשב הרשע מחשבות להרע כי כחו היה במעשה ובדבור (כב, טז).

וַיִּזְבֹּחַ בָּלֶק בָּקָר וְצֹאֵן וְגו' (כב, מ). **נתכוין** הכתוב בזה, גם להודיע חרפת אדם זה, שלא החשיבו בלק לסעוד עמו אפילו סעודה ראשונה, אלא שלח אליו ולשרים וגו'.

בלעם הודה על מיעוט השגתו בנסתרות

וַיֹּאמֶר אֱלֹדֵי וְגו' עַל מַה הִכִּיתָ אֶת אֶתְנָח וְגו' הִנֵּה אֲנִי יִצְאָתִי וְגו' (כב, לט). **צריך** לדעת, מה טענה היא זאת **על מה וגו'**, על עסקיה רעים. עוד מה טענה במאמר **הנה אנכי**, כיון שלא היה יודע, כמו שהעיד הכתוב (פס' לט) **ויגל ה' את עיני בלעם**, הא למדת שסתומים היו עד עתה:

ואולי שנתכוון ה' להשפיל גאונו, כדי שיודה בפיו ויאמר כי האתון ראתה המלאך שלש פעמים והוא לא ראה, ומזה יתגלה גם כן הפלגת מיעוט השגתו בנסתרות. לזה אמר לו **על מה**, וגמר אומר **הנה אנכי וגו' ותראני האתון**, כאן תחב חץ בלבו שנתחייב לומר בפיו כי עינים לו ולא יראה כמו שראתה האתון, כאומרו (פס' לז) **לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי**, וזה היה תכלית הכוונה בדבר המלאך:

יש נביאים שאינם מקבלים נביאותם בקל

וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וְגו' (כג, ז). עוד יתבאר על פי מה שאמרו ז"ל בענין פרטי הדרגות הנבואה, וכמו שכתבתי קצת מהם בפרשת בהעלתך (י"ד ו), כי יש נביא שימעט כחו לקבל דברי נבואה ביושר עד שיהיו בדרך קל שיתלבשו בדברי משלים כפי אשר יוכל שאת, וזה אפילו לנביאי ישראל ומזה נשער לבלעם שצריך משל לנבואתו, לזה אמר **וישא משלו**. ודקדק לומר **וישא**, שהנבואה היא כמשה לרוב ההרגש אשר תעשה, ולזה תקרא (י"ט א) **משא**:

כבודו של בלעם הושפל לגמרי

וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר וְגו' (כג, ז). עוד ירצה על פי דבריהם ז"ל (כמד"כ' כ יט) שאמרו וזה לשונם: **מן ארם** מן הרמים הייתי, והורידני בלק לבאר שחת' וכו' ע"כ. ולזה אמר **וישא**, פירוש הרים קולו במשל **שלו**, שנעשה למשל ולשנינה, שהיה מן הרמים וירד כבודו:

ולזה אמר **מה אקרב לא קבה אל**, כי שורש נשמתם שצבחינה זו אין זו רוסם מזה חלק הרע כמו שאמרנו למעלה, גם בערך מקום עליון שהם שורשי נשמות האדיקים שצבחינה שם הוי"ה – **לא זעם ה'**, פירוש אפילו דקדוקים שה' מדקדק עם האדיקים לא נמלא שם, ומעתה מה יועילו קללותיו וזעמיו:

ותאמר שיחפץ שורש הקודם להם ובענפים הסובבים, לזה בטל טענה זו מטעם שזקש ולא מלא, והוא אומרו **כי מראש צורים אראנו וגו'**, פירוש **צורים** הם האצות כידוע, והוא הדיט וראה ראש האורים שהם תרח ואבותיו, ולא ראה מקום שממנו יעורר הדינים עליהם. ושיעור הכתוב הוא על זה הדרך, **כי** טעם שאני אומר **לא זעם ולא קבה**, לא שזקשתי בחלק מהם לבד, לא כן הוא, אלא אני רואה ראש **צורים**. גם חפץ אחר שורש האמהות, והוא אומרו **ומגבעות אשורנו**, ובכל זה לא מלא מקום שיכנס דרך שם:

ולחיות שיש להקשות בדבר, איך יתכן שלא מלא נגע בראשונים – תרח ואבותיו גם בתחיל ולכן, לזה אמר הן **עם לבדר ישכון ובגוים לא יתחשב**, פירוש לבדר שאין שורשו משורש תרח ואבותיו וממין ענף ההוא, אלא לבדר, מין מחכב נשמות ישראל אין לו שום קורבה מהמולידים. ואומרו **ובגוים לא יתחשב**, פירוש שאפילו עם אותם שנקראים **גוים** שהם אחיהם ממך, והם ישמעאל ועשו שגניהם נקראים **גוים**, ישמעאל דכתיב (בראשית י"ז ט) **וַיִּתְּנוּ לְגֹדֹל וְעִשָּׂו דְּכִתִּיב (שם כ"ה כג) שְׁנֵי גֹיִם**, לא יתחשב, וכן אמר ה' **לחבריהם (שם כ"ה י"ב) פִּי צִלְחָק וַיִּקְרָא לָהּ זֶרַע** – למעט ישמעאל ועשו שאינם נחשבים זרעו. מעתה אין מקום לקלל לישראל לא לדיקים ולא לזינונים. והגם שהיו ביד ישראל עונות, עון העגל והמרגלים וכדומה, כבר אמר ה' עליהם (לעיל י"ד ט) לשון סליחה, ואולי כי לטעם זה לא היה ה' מתעסק כל אותם הימים שהיה בלעם רואה לקלל חס ושלוס:

עוד יכוון באומרו **הן עם וגו'**, מתמיה על בלק שרואה לקלל ישראל, ואמר הן **עם** זה הוא העומד אחר כלות כל האומות – יעמוד **בדר ישכון**, וכל האומות אין מצטח להם אפילו שנים רבות, ואיך רואה לעקור אומה המתקיימת עד סוף העולם. ואומרו **ובגוים לא יתחשב פירוש** לא בלגד חשבון מעלחם כשהיו לבדר, כי אין דומה להם בכל הגדולות שיגיעו האומות:

הסתבות שהבטיח ה' לישראל

לֹא אִישׁ אֶל יִיבֹזֵב וּבֶן אָדָם וַיִּתְּנָהּ הָהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה יִדְבָּר וְלֹא יִקְמָנָה: (כג, יט)

לא איש וגו' ובן אדם וגו'. אמר שתי הדרגות כנגד שתי בחינות, הראשון אשר יבטיח האדם לזולת על דבר, והשני אשר יחכים אדם עשות דבר בהנהגותיו ועניניו שאין נוגעים לזולת. כנגד מאמר שהוא הצטחת הזולת אמר **לא איש אל ויבזב**, וכנגד מאמר שאינו נוגע לזולת אמר **ובן אדם ויתנחם**, שאינו מכזב צולת אלא ינחם על אשר דבר עשות:

ובמה שלפנינו יש שני דברים אשר דבר ה', א' להקים מלכות

לישראל ולהטיב להם, והב' שחשך ה' לעשות רעונו לתת תורתו לעם קדוש, והם דברים שנוגעים לו יתכרך. וכנגד שניהם אמר, **לא איש אל ויבזב** בהצטחות הטובות אשר הבטיח לאבות, **ובן אדם ויתנחם** ממה שחשך בהנהגות עולמו, לתת תורתו לישראל ולהדריכם לקיים מצותיו. ואם כן איך יחשוב לקלל ישראל ונמלא מכזב חס ושלוס בהצטחותיו לאבות, וניחם על מה שחשך עשות:

לֹא הָבִיט אֶזְרוֹן בִּיעָקֵב וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל יִי אֱלֹהֵינוּ וְתִרְעֶת מִלֶּךָּ בּוֹ: (כג, כא)

אפי' ישראל פשוט שחוטא אין עושה רועם, ואין זה כי אם לכלוך

לֹא הָבִיט אֶזְרוֹן בִּיעָקֵב. יתבאר על פי דבריהם ז"ל (תק"ו ז' כא, כג): שאמרו, כי על ידי חטא האדם נרשם רועם כח הרע באבר שבו עשאו, והוא בחינת הפגם המוזכרת בדבריהם ז"ל. ופירוש און הוא כח הרע הגממשך מהעצירה, על דרך אומרו (משלי כ ט) לֹא פָעַלְתִּי אֲנוֹן, וכתוב (תהלים קכה ה) יוֹלִיכֶם יְיָ אֶת פְּעָלֵי הָאָנוֹן. ולזה אמר **לֹא הָבִיט אֶזְרוֹן** שהוא רועם המפעל הרע, אינו אפילו **ביעקב**, שהן המון העם שיתכנו בשם יעקב, שכלם נשמרים מעשות רע, והגם שיטעו מדרך השכל, אינו נקבע בנפשם האון שהוא חלק הרע, על דרך אומרו (ש"ס ד ז) פֶּלֶךְ יָפֶה [רְעִיתִי] ומוס אין צד, פירוש שאין החטא עושה בו מוס קבוע, אלא לכלוך **העובר על ידי רחיצה והלחה**, וכמו שרמזו ז"ל (שמו"ר כג י' מט ט) במה שאמר הכתוב (שם א ה) שְׁחֹקָה אֲנִי וְנִאֲוָה, יעיין שם וזה לשון: שחורה אני כל ימות השבוע ונאוה אני בשבת, שחורה אני כל ימות השנה ונאוה אני ביום הכיפורים. ואומרו **וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל**, פירוש אפילו פגם שצריך עמל להעבירו, אינו באותם שנקראים **ישראל**, שהם הדיוקים:

או יראה אומרו לֹא הָבִיט אֶזְרוֹן, הוא חטא המחשבה, שגם הוא יקרא און, על דרך אומרו (תהלים סו יח) אֲנוֹן אִם רָחִמִי בְּלָבִי, שאין ה' מביט אל המחשבה הרעה **ביעקב**, פירוש שאין עושה ביעקב המחשבה הרעה רועם האון, שהיא ענף הרע. ולזה דקדק לומר לשון הבטה שהיא יותר מהרהר, פירוש כי הגם כי בראיה ראשונה הוא רואה מחשבה הרעה, כשהוא מביט בפנימיות מפעלה, אין און. ודקדק לומר **און ביעקב**, פירוש שאינו עושה בו החטא ההוא רועם, וזה אפילו בהמון העם אשר בשם יעקב יכונה:

גם העוסקים בגשמיות יש להם שורש בקדושת התורה

בְּנִחָלִים נָטִייוּ בְּגִשְׁמִיּוֹת יֵשׁ לָהֶם שׁוֹרֶשׁ בְּקִדּוּשׁ תּוֹרָה

בְּנִחָלִים נָטִייוּ בְּגִשְׁמִיּוֹת יֵשׁ לָהֶם שׁוֹרֶשׁ בְּקִדּוּשׁ תּוֹרָה

בְּנִחָלִים נָטִייוּ וְגו'. רבותינו ז"ל (ברכות טז; תנ"כ"ר פ"ט) דרשו בזה הרבה דרשות. ואפשר לפרש הכתוב על זה הדרך שהכתוב מדבר כנגד ארבע כחות הדיוקים שבעם ה'. א' הוא כשמואל הנביא שהיה מסבב כל ארץ ישראל ללמד ישראל תורה ומצוות בכל שנה ושנה כאומרו ז"ל (שבת נט). ב' כח הדיוקים הקבועים ללמוד תורה ללמוד וללמד ולהורות משפט, והיא כח העומדת בלשכת הגזית העוסקת בתורה ובהוראה כידוע, והיא בגדר הראשון עצמו – אלא שהמבקש ה' יבא אליהם, מוסיף עליהם שמואל שהוא היה מסבב להורות. ג' כח הלומדת תורה לשמה לעצמה, להשכיל ולהבין אמרי נועם, יתירה עליה כח הראשונה [הקודמת] שלומדת ומלמדת. ד' היא כח המחזקת ידי הלומדים, ויואלים למלאכתם למלא טרף אדם:

ובנגד ארבע כחות אמר ארבעה דמיונים. כנגד כח ש' שמואל אמר **בְּנִחָלִים נָטִייוּ**, שהם עושים כחל הזה שנוטל מימיו ממקום למקום לשחות ממנו, כמו כן כח ז' שטורחין בעצמם להשקות אמא למים חיים. וכנגד כח השניה אמר **בְּגִשְׁמִיּוֹת עָלֵי**

הצדיקים אינם מרגישים עמל בעבודתם את ה'

ובנגד הדיוקים שבהם, אמר **וְלֹא רָאָה**, פירוש אפילו מחשבה בלתי הגונה הנקרא **עמל**, שעמל עמו יצר הרע כח המחשבה להטותה מדרך השכל, והדיוקים לבס חלל בקרבם, והוא אומרו **וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל**. גם נתכוון לומר שהדיוקים הגם שעושים מצוות וכל עסקם בתורה, אינם מרגישים שיש להם עמל, על דרך אומרו (תהלים עג טז) עֵמֶל הוּא בְּעֵינַי, אלא אדרבא באדם המרויח וכאדם המשתעשע בשעשועים, לרוב חשקם בתורה. גם נתכוון על דרך אומרו (משלי ח יד) אֲנִי בִּינָה לִי גְבוּרָה, כי כשהדיוקים עוסקים בתורה ומתמידין בה, אין להם עמל בעסק התורה, שאדרבא היא נותנת לו גבורה:

בזכות ישראל אין הקב"ה מקפיד על רשע שבאומות

עוד יראה לומר, כי באמצעות שתי הדרכות שיש בישראל, אין הקדוש ברוך הוא מקפיד על רשע שבעולם מהאומות, וזה אינו מאבדם, גם אינו יגע בדריאת עולמו ובנשיאת עול לכל הדברים האריכים לעולם. והוא אומרו **לֹא הָבִיט אֶזְרוֹן** שיש בעולם, בשביל יעקב, גם אינו רואה **עמל** שעמל כדיכול בסבילת העולם ובמזונותיו ובסיפוק לרכיו, הכל אינו חס לו בשביל **ישראל**, והוא אומרו **בְּיִשְׂרָאֵל** בשביל ישראל. וכן תמצא ששם **ישראל** הולכים בדרך התורה והמצוות, ה' נותן טובו לעולם, וניזונים ונהנים גם האומות יחד, ומעתה המבקשים לעקור אומה זו מבקשים לחבד העולם ויושבו. עוד נתכוון באומרו **וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל**, כי הדיוקים כל כפופים עושים בו נחת רוח לה', ואינם מרגישים אותו כדיכול, על דרך אומרו (מלאכי ב ח) הוֹגֵעֶתְם ה' בְּדִבְרֵיכֶם, ולזה אמר **וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל**:

נחר, כגן הזה שהוא נטוע וכל הרואה ליהנות יבא ויהנה, גם מוליכים פירות ממנו וזנים הרחוקים, כמו כן הם כח נטועה בלשכת הגזית וכל הרואה ליהנות יבא ויהנה, גם פירותיהם הולכים למרחוק – שהבאים לשם מתחכמין מהם ויואלים להשקות אמאי תורה, וכן כתוב (ישע"י ב ג) פִּי מִפִּיָּו תִּלְאָ תוֹרָה וְגו'. וכנגד כח השלישית הלומדין לעצמן ואין בהם כח להשפיע לזולת, אמר **בְּנִחָלִים נָטִייוּ**, כי עקב איש חס יושב אוהלים ללמוד לעצמו, ואמר לשון נטיעה כנטיעה הזאת שכל שהיא מתישנת מוסיף שרשים ואחיזה ביניקתה, כמו כן לומדי תורה כל זמן שמאריך בעסק התורה מוסיף להשתרש נפשו בה:

ובנגד כח הרביעית אמר **בְּאֶרְצֵי עָלֵי מִיָּם**, ארזים רמז לעשירי עם בעלי קומה בעלי כח וגבורה בעולם הזה, אבל אין עושים פירות בתורה לפי שאינם לומדים בתורה. וכבר כתבתי בכמה מקומות כי פרי התורה הוא לבדו יקרא פרי. ועיין מה שפירש בזהר (ח"ג רכ). בפסוק (דברים כ יט) לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצֶה וְגו' מִפְּנֵי תֹאכֵל וְגו', שהכתוב רומז לבדל תורה שהוא עושה פרי וכו'.

פניני וחידושי אור החיים הק'

בלעם נתקן בסוף

תַּמַּת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל (כג, י). **וּמַצִּינוּ** בדברי המקובלים (עי' סער הגלגלים) כי נפשו של בלעם באה בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, וזה יורה שנתקן באחריתו. והגם שמת על ידי ישראל, היה הניצוץ משוקץ והוצרך להתלבן בגלגולים וליבוניס, ועמד עד שבא לאתונו של ר' פנחס בן יאיר, ומשם עלה למקומו הראשון:

בלעם מורד בשורש נשמתו

וַיֵּרָא בַּלְעָם בִּי טוֹב וְגו' (כד, ה). **וּמַרְדֵּ** בשרש נשמתו, וחשב שבזה יוכשר להיות טוב ויברך את ישראל, והודיע הכתוב כי לא עשה זה מרצונו ומלבו, אלא לפניו הוא שעשה את הדבר הזה, שחשב לרמותו בוחן לבות:

רק טוב עין יכול לברך

וַיֵּרָא בַּלְעָם בִּי טוֹב בְּעֵינָיו יְיָ לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל (כד, ו). **או** אפשר לפרש הכתוב על זה הדרך, **וַיֵּרָא בַּלְעָם** כי מי שהוא **טוב**, הוא **בעיני ה'** ראוי **לברך ישראל**, על דרך אומרו (משלי כב ט) טוב עין הוא יבורך, ואמרו ז"ל (סוטה לה): 'אל תקרי **יבורך** אלא **יברך**', והכוונה בזה כי הוא להיותו רע עין כידוע, לא נתנו ה' לברך, כרמוז במאמר כי ברוך הוא (לעיל כג יב). ומזה הרגיש כי נפסל להיותו רע עין, והמברך הוא המלאך שמדבר בפיו:

יש העוסקים בתורה, ויש הקובעים בה עתים

מַה טוֹב אֶחָדֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל: (כד, ה). **פִּירוּשׁ** לפי שיש בישראל כת שקובעים עתים לתורה, וכת שעוסקים בה יתד התקועה, כנגד בעלי עתים אמר **מה טובו אהליך יעקב** - כאהל זה שאינו קבוע, וכנגד כת התקועה אמר **משכנותיך ישראל**:

במחזה היה נופל, ובדיבור היה גלוי עינים

שָׁמַע אֲמָרִי אֵל אֲשֶׁר מַחְזֶה שְׂדֵי יַחְזֶה נָפַל וְגִלְיָ עֵינָיו: (כד, ז). וכפל לומר **אמרי אל ומחזה וגו'** כנגד שני פרטי השגה. א' כשהיה בא לו הדיבור לאזניו, והב' כשהיה נגלה אליו. וכנגד שניהם אמר **נופל וגלוי עינים**, פירוש כשהיה חוזה **מחזה שדי** היה **נופל**, וכשהיה בא לו הדיבור ושומע באזניו לא היה נופל, אלא היה **גלוי עינים**:

כל ישראל יש להם חלק בתורה שמסר משה

יֵאֵל מִיָּם מִדְּלִי וְגו' (כד, ז). **הַכוּנָה** על פי דבריהם (שמו"ר כח ו) 'כי כל איש ישראל קבל מסיני חלק בתורה', ולזה רמז **מורשה** (דברים לג ז) ודרשו (פסחים מט:): 'אל תקרי **מורשה** אלא **מאורשה**'. ואמר כאן כי כל מה שמחדשים בתורה הוא **מדליו**, ממה שדלה דלה משה, שהכל רמוז בתורה שבכתב:

תחילת פעולתו של משיח יהיה מלחמת עמלק

וַיֵּרָם מֶאֱגֵג מִלְכּוֹ וְתַנְשָׁא מִלְכַּתּוֹ: (כד, ז). **עוֹד** ירצה באומרו **וירם מאגג**, שתחילת פעולת מלך המשיח היא מלחמת עמלק, שכל עמלק בא מאגג כידוע, ואמרו ז"ל (תנחומא תל"א יא) שאמר הקדוש ברוך הוא אין הכסא שלם עד שימחה תהורגו, וכתוב (ויחזקאל כג כ) **מלכותו על כל העולם**:

דין הגויות כדין הבהמה

וַיִּדְקֹר אֶת שְׁנֵיהֶם וְגו' (כד, ח). **קִשָּׁה** בשלמא דקירת איש ישראל כמשפט ההלכה שקנאים פוגעים בו (סנהדרין פא:), אבל האשה אינה חייבת מיתה ואינה מצווה, ואם על חששת היותה אשת איש לא היתה נהרגת על הספק. ואפשר שדן בה משפט הבהמה דכתיב (ויקרא כ טו) ואת הבהמה תהורגו, וכתוב (ויחזקאל כג כ) אשר בשר חמורים בשרם:

יעוין סס. ואמר **עלי מים**, שחזקס גם כן הוא **עלי מים** שהיא התורה, לפי שמחזיקים ידי האנשים הלומדים בתורה שנמשלה למים (תענית א), ויהנו מהמים עצמם, כי המחזיק ידי לומדי תורה חולק עמם שכל כידוע, והכוונה בכל המאמר, לומר שכל ישראל עומדים בשורש הקדושה זאת התורה, ואפילו העוסקים בענין עולם הזה:

בלק ביזה את בלעם

וַעֲתָה בָּרַח לָךְ אֵל מִקִּדְמָךְ אֲמַרְתִּי בְּכִד אֲכַבְּדָךְ וְהִנֵּה מִנְעָךְ יִי מִכַּבֹּד: (כד, יא)

וַעֲתָה בָּרַח וְגו'. גזר עליו ארבעה דברים, אחד שלא יתעכב, אלא ילך באותה שעה, והוא אומרו **וַעֲתָה**. ב' שילך במרוצה כדרכו, והוא אומרו **בָּרַח**. ג' שלא ילך אחר עמו ללוותו אלא הוא לבדו, והוא אומרו **לך**. ד' שלא ילך מעיר זו לעיר אחרת מערי מואב או מדין, אלא למקומו פתורה, והוא אומרו **אל מקומך**. ולפי שכל זה הוא זלזול לבלעם והוא הפך מה ששלה לו (כד י) **כִּי בָדַד אֲכַבְּדָךְ מֵאֵל**, לזה אמר לו **אמרתי בכד וגו'**. ואומרו **והנה מנעך ה' מכבוד**, פירוש כל מה שעשה ה' שלא הגיחך לקלס, אינו אלא לתכלית דבר זה שהוא למנעך מהכבוד:

אדוני ביאת המשיח ישתנה לפי בעתה או אחישנה

אֲרָאנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרֵנוּ וְלֹא קְרוֹב דְּרָךְ בּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲזִי פָאֲתֵי מוֹאֵב וְקָרַקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת: (כד, יז)

אֲרָאנוּ וְלֹא עָתָה וְגו'. כפל הדברים במלות שונות, גם כפל לומר **דרך בוכב וגו' וקם שבט וגו'**, גם כפל לומר **ומחזי וגו' וקרקר וגו'**. כל הנבואה במלך המשיח נאמרה, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (סנהדרין נח). שאמרו בפסוק (ישעי' ס כב) **בַּעֲתָה אֲחִישֶׁנָּה** - זכו אחישנה לא זכו בעתה, והוא רחוק מופלג, וזה לך האות, הן לנו בתחלת מלך המשיח **לאלף השני**. וכנגד שני קאים אלו דבר הכתוב, כנגד **אם זכו** - אמר **אֲרָאנוּ**, פירוש לדבר שאני עתיד לומר, אבל אינו עתה בזמן זה אלא בזמן אחר, ויכול להיות שאינו רחוק כל כך, שאמרו ז"ל (דב"ר כ יא כג) **אם היו ישראל חוזרים בתשובה כמלמד היו נגאלים מיד, אפילו לא יעבור עליהם אלא יום אחד בגלות, לכתיב (תהלים כ ג) יַעֲנֶה יְיָ בְּיוֹם לִצְרוֹן**, וכנגד קץ בעתה - אמר **אֲשׁוּרֵנוּ**, כמו שפירשנו מרחוק, והוא אומרו **וְלֹא קְרוֹב**, כי הקץ של בעתה ארוך עד למאד בעונות. ואומרו **דרך וגו'**, פירוש זאת היא הנבואה שאמר עליה **אֲרָאנוּ וגו'**:

וּכְפַל הַעֲנִין וְשִׁינוּי הַלָּשׁוֹן, יתבאר על פי דבריהם ז"ל (סנהדרין עט) שאמרו שאם תהיה הגאולה באמצעות זכות ישראל - יהיה הדבר מופלג במעלה, ויתגלה הגואל ישראל מן השמים במופת ואות כאמור בספר הזוהר (בסוף פרשת ח"ג ריב), [ח"ל תרגום הזוהר: (התר"ם) **אֲחֻכְתָּ יְתֹרֶת אֲמַתִּי ז' דרב פנחס ראלון k'ose**] שנינו, עתיד הקב"ה לבנות את ירושלים ולהראות כוכב אחד קבוע נוצץ בשבעים רצים, ובשבעים רוחות מאירות ממנו באמצע הרקיע, ויבלעו בו שבעים כוכבים אחרים, ויהא מאיר

ולוחט שבעים יום. וביום הששי יראה בכ"ה לחדש הששי, ויתכנס ביום השביעי לסוף שבעים יום. יום ראשון יראה בעיר (אחת) של רומא, ואותו יום יפלו שלש חומות עליונות מאותה עיר של רומי, והיכל גדול יפול, ושליט אותה העיר ימות. אז יתפשט אותו כוכב להראות בעולם, ובאותו זמן יתעוררו קרבות חזקים בעולם לכל ארבעה צדדים, ואמונה לא תמצא ביניהם. ובאמצע העולם, כשיאיר אותו כוכב באמצע הרקיע, יקום מלך אחד גדול ושולט בעולם, ותתגאה רוחו על כל שאר המלכים, ויעורר קרבות בשני צדדים ויתגבר עליהם. וביום שיברא (שיתכסה) הכוכב, תזדעזע הארץ הקדושה ארבעים וחמשה מילים סביב המקום שבו היה בית המקדש, ותתגלה מערה אחת מתחת הקרקע. ומאותה מערה תצא אש חזקה לשרוף את העולם. ומאותה מערה יגדל עוף (ענף) אחד גדול עליון שישלט בכל העולם, ולו תנתן המלכות, וקדושים עליונים יתכנסו אליו, ואז יתגלה מלך המשיח בכל העולם, ולו תנתן המלכות. ובני העולם, בשעה שיתגלה, יהיו נמצאים בצרה אחר צרה, ושונאיהם של ישראל יתגברו, אז יתעורר רוח המשיח עליהם ויכריז לאדום הרשעה, וכל ארץ שעיר ישרף באש. אז כתוב (כד יח), וישראל עשה חיל. [מה שאין כן כשתהיה הגאולה מלך הקץ ואין ישראל ראויים לה, תהיה

באופן אחר, ועליה נאמר (זכרי' ט ט) שהגאול יבא עני ורכב על חמור. והוא מה שאמר כאן, כנגד גאולת אחישנה שהיא באמצעות זכות ישראל שרמזו במאמר אראנו ולא עתה – אמר דרך בוכב, שזרח הגאול מן השמים, גם רמז לכוכב היוצא באמצע השמים לנס מופלא כאמור בספר הזוהר (סס). וכנגד גאולת בעתה שרמזו במאמר אשורנו ולא קרוב – אמר וקם שבט מישראל, פירוש שיקום שצט אחד מישראל כדרך הקמים בעולם דרך טבע, על דרך אומרו (ויאל' ד יז) וְשָׂפַל אֲנָשִׁים יָקִים עֲלֵהּ, שיבא עני ורכב על חמור ויקום וימלוך ויעשה מה שנאמר בסמוך:

וטעם שיעד גאולת אחישנה שהיא ככוכב ליעקב, וגאולת בעתה שהיא עני וגו' לישראל, שהם כתות האדוקים, נתכוון לומר שהמושג לגדר זה של ביאת הגאול ככוכב, הוא כשתהיה הגאולה מפאת גדר הבינוני שבישראל – שיטיבו מעשיהם ויבוא בזכותם, והוא אומרו דרך בוכב מיעקב, אבל ביאתו בדרך וקם שבט, זה יהיה כשלא יטיבו מעשיהם כת הבינונים, ולא יבא אלא מפאת כת האדוקים שבהם, והוא אומרו וקם שבט מישראל:

יתרו היה גר צדק/ משה היה תקיף בתורה

וַיֵּרָא אֶת הַקִּינִי וַיֵּשֶׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵיתָן מוֹשֶׁבֶד וְשִׁים בְּסַלַע קִנְיָה: (כה, כא)

אברהם שנקרא איתן: ואומרו ושים בסלע וגו' פירוש ועוד כך שמת קנך בסלע, פירוש קנך הוא ברו שנתן למשה. ויחס משה לסלע, לפי שהיה תקיף בתורה ועז מלך, גם סלע ירמוז לתורה כאמור בספר הזוהר (תיקון' תי' כא, מד). ונקרא משה על שמה:

וירא את הקיני וגו'. זה יתרו. וכוונת המאמר היא על דרך אומרו ז"ל (ב"ב טו). איתן זה אברהם, ואברהם היה גר לך ראשון ועל שמו נקראים כל הגרים אברהם. ואמרו ז"ל (שמו"ר כז ח) שיתרו נתגייר, לזה אמר איתן מושבד, פירוש מושבד הוא כנגד

סיבת גלות ישראל היא לברר הניצוצות

וַיֵּשֶׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמֶר אִי מִי יִחְיֶה מְשֻׁמוֹ אֵל: (כה, כג)

כליונו, כי הוא דבר המעמיד והמחיה, כי בחינת הרע מת תקרא. ומעתה יכוין הכתוב על זה הדרך, לפי שקדם והזכיר שְׂבִיט אשור, הודיעה רוח הקודש מעשה שְׂבִיט עם קדוש שהם גולים בארצות, ואמר איי לאומות מושומו אל, פירוש האויב יסובב להם שימת חלה בתוכם, כי כל מקום ישים ה' ישראל שמה הם מוציאים מהם כל ניאזי הקדושה המעמידים והמחיה אותם, והוא מאמר עכמו עת אשר ישלבו וגו' לרע לו של השולט:

מי יחיה מושומו אל. רבותינו ז"ל (סנהדרין קו). לרשו בזה שתי דרשות יעויין שם דבריהם. ונראה לי הכתוב על פי הקדמה מדברי הזוהר (ח"ב קנא). כי סיבת גלות ישראל הוא לברר ניאזות הקדושה אשר שם נתונים ביושב הארץ ההיא, והוא מה שרמזו בפסוק (קהלת ח ט) עַתָּה אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם לָרַע לוֹ, פירוש לרע לו לשולט, כי יתברר ממנו חלק הטוב ויגמר בו חלק הרע שיש בשכנגדו בנשלוט. וכבר הקדמנו פעמים רבות כי בהעדר חלק הטוב מהאדם זה הוא

הטיול מחוץ למחנה גרם לזנות

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשְּׂטִיִּים וַיַּחֲלֵל הָעָם לְזִנוּת אֵל בְּנוֹת מוֹאָב: (כה, ח)

ישראל, וסם נמלאו בנות מואב. והוא אומרו וישב ישראל בשטיים, פירוש במקום שהיו מטיילים בו חוץ למחניהם, ושטיים הוא לשון טיולים כדרך אומרו (לעיל יא ח) שְׁטוּ הָעָם, ופירש רש"י שם וזה לשונו: 'אין שייט אלא לשון טיול', וזה סיבת ויחל העם לזנות:

וישב ישראל בשטיים וגו'. כריך לדעת מה נורד בהודעת מאמר זה, ורבותינו ז"ל (במדב"ר כ כג) העירו בזה, ואמרו כי להודיע בזה כי זה סיבה לזנות וכו', לפי שהמקום מטבעו לעורר טבע התאווה הבהמית. ונראה לפרש שהכתוב יעיד סיבת הזנות, שהיתה לפי שילאו העם לטייל חוץ למחנה

זכר נשמת

רבינו חיים בן ר' משה (בן עטר) זצוקלה"ה זיעזעכ"א
בעל האור החיים הק'
נלב"ע ט"ו תמוז תק"ג

סיפורי נפלאות

בחיכות וסגולת לימוד ספר אור החיים הק'

לרגל יומא דהילולא רבה של [רבינו הק' רבי חיים בן רבי משה בן עטר זי"ע] בעל ה"אור החיים הקדוש", נביא כאן כמה גרגירים מ"באר הפרשה" (פנחס תשע"ו) – דרשותיו ושיחותיו של הגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א.

סגולה לרפואה

ידוע מה שנכתב ב"אמרי פינחס" (שער התורה קל"ג) פעם אחת חלה בנו של הרב ז"ל, וקיבל על עצמו ללמוד בכל יום דף מ"אור החיים" בחומשים הגדולים דק' שקלאב.

סגולה לזש"ק

סיפר הגה"צ רבי בנימין מנדלזון זצ"ל רבה של קוממיות, שבהלוותו של הגה"צ רבי דוד שפארבער מבראשוב זצ"ל בעל האפרקסתא דעניא, התלווה אל כ"ק בעל הלב שמחה מגור זי"ע. בדרך הילוכו סיפר לרבי מגור, שהמנוח לא היו לו רבות בשנים זרע של קימא, ובצר לו פנה אל רבו הרה"ק האמרי יוסף מספינקא זי"ע, ויורהו הרבי ללמוד איזה קטע מסוים בספה"ק אור החיים כסגולה לזרע של קימא. ואכן במשך זמן קיים את אשר נצטוו עד שנושע. בערוב ימיו נענה המנוח ואמר, שנאבד מזכרונו איזה קטע ציווהו האמרי יוסף ללמוד, ואינו מצליח לזכור. נענה הלב שמחה ואמר, באמת, כל קטע וקטע בספר קדוש זה מסוגל לזרע קודש, אחר של'אור החיים' בעצמו לא היה זש"ק והכניס את כל כח המוליד שלו בספרו זה, על כן מסוגל הספר לפעול זרע קודש בנים עוסקים בתורה ובמצוות. (וכע"ז איתא באמרי פנחס מהרה"ק מקאריץ זי"ע).

ישועות גדולות ונצורות פעלו רבים על ידי שקיבלו על עצמם להגות בקביעות בספר הקדוש אור החיים, ומפורסמת העובדא. הגה"צ רבי הלל שלעזינגער זצ"ל ל"ע לא נתברך בפרי בטן זמן רב אחר נישואיו, והלך לדרוש ברופא גדול ומלומד ביותר, אמר לו הרופא: רבי יהודי, כאשר יצמחו עשבים על כף ידי יהיו לך ילדים, כאומר לו התייאש נא וחבל על הכוחות שהינכם משקיעים בזה, כי תמו כל הסיכויים. רבי הלל לא התמהמה ושם פעמיו מיד אל ציונו של ה'אור החיים' הקדוש אשר בשיפולי הר הזיתים, ושם קיבל על עצמו בדמעות שליש ללמוד בכל שבוע מספרו הבהיר. וראה זה פלא – כעבור שנה חבק בין זרעותיו את בתו הבכורה. וזכה להקים דור ישרים מבורך בחתנין רבנן, ואלו הם, הגה"צ רבי משה הלברשטאם זצ"ל חבר הבד"ץ העדה החרדית בעיר הקודש, הגאון הגדול ר' סנדר פריינד זצ"ל והגאון הגדול ר' משה נחום שפירא זצ"ל.

בהיות בתו הרבנית הלברשטאם (לאוי"ט) [ע"ה] כבת תשע פשטה אז בעיה"ק ירושלים מחלת ה'דיפטעריא', מחלה זו רבים חללים הפילה, ובכיתתה עצמה הלכו אז לעולמם ג'

מחברותיה. ויהי היום וביקרה הילדה אצל הרופא מסיבת הצטננות, ובבדיקת הרופא הבחין בה סימני ה'דיפטעריא' ל"ע, וגמר בנפשו בלא אומר ודברים להכניסה כך ללא שום הכנה אל חדר הניתוח ע"מ לנתחה ולנסות להצילה מלהבה של מגיפה זו. באותו זמן רץ אביה ר' הלל לשיבתו של המהרי"ץ דושינסקיא זצוק"ל להזכירה לפניו לטובה ולברכה, והמהרי"ץ שהיה באמצע מסירת שיעור לתלמידים הפסיק השיעור ואמר תהילים עם תלמידיו (- דבר אשר לא עשה מעולם, ורק כאן יצא מגדרו לגדול סכנת חיה ופיקוח נפשה), ועוד זאת הבטיח ר' הלל שכשיעזור ה' ותקום ממיטת חוליה ותתהלך בחוץ שלא על משענתה, יביא את בתו להדליק נר בביהכנ"ס של ה'אור החיים' הק' אשר בעיה"ק ירושת"ו העתיקה (ענין זה של הדלקת הנר בביהכנ"ס של ה'אור החיים' הק' היה ידוע בירושלים כסגולה נפלאה לכל הישועות), וכמו כן ידליק הוא בעצמו נר בכל עש"ק קודם כניסת השבת לטובת נשמת ה'אור החיים' הק'. ואכן, אחר הניתוח קמה הבת ושבה לבריאותה ואיתנה הראשון. פשיטא ואין צריך לומר שקיימו את ההבטחה הנ"ל.

סגולה לטהרת הנשמה

הרה"ק אדמוה"ז מטשורטקוב זי"ע אמר בשם אביו הרה"ק מרוזין זי"ע שכמו שבדורות הראשונים היה הזוהר הקדוש מסוגל לטהרת הנשמה כן בזמן הזה מסוגל הלימוד בספר אור החיים לטהרת הנשמה [נדבר זה ידוע בשם עוד צדיקים, הרה"ק ר' פנחס מקוריץ זי"ע, הרה"ק ר' משה מקוברין זי"ע, ועוד]. והוסיף מרן מטשורטקוב שמאז נעשה אצלו הדבר לחוק ולא יעבור ללמוד בכל שבוע את האור החיים שעל הפרשה.

אדמו"ר הרה"ק רבי מנחם נחום משטפינשט זי"ע אמר גם הוא בשם אביו הרה"ק מרוזין זי"ע כי לימוד אור החיים הוא מסוגל לנשמה כמו לימוד הזוהר הק'. והוסיף כי בימינו מסוגל הלימוד באור החיים להשפיע על הנפש הישראלית יותר מלימוד הזוהר הק'. והסביר כי דברי הזוהר הק' מעלה ומרים את האדם שזכה כבר לחלק הנשמה, וזה דרגה שאינה שכיחה בימינו רק אצל יחידי סגולה. אבל האור החיים הקדוש מדבר ומשפיע גם על מי שיש בו רק בחינת רוח ונפש – דרגות שהם נמצאים אצל כל אחד מישראל גם היום (מובא בספרים רבים, גם בקובץ תפארת ישראל ל"ב).

כשהזכירו בפני הרה"ק רבי יעקב יוסף מסקווירא זי"ע בחור שהחל לרדת מדרך הישר ל"ע, היה מורה ללמוד עמו

בספר האור החיים' (כל קטע בספר הקדוש, ולא דוקא בעניני מוסר).

מי לנו גדול מהגאון רבי מאיר אריק זצוק"ל שקבע בכל שבוע ללמוד את פירושו של האור החיים' על הפרשה מרישא ועד גמירא, והעיד על עצמו שבפעם הראשונה שגמר ללמוד את דברי האור החיים' מידי שבוע בשבוע הרגיש שנהפך ל'איש אחר', (הובא בהמאיר לעולם עמוד נ"ג).

כהשתטחות על הציון

הנה ידוע שהלימוד בספר קודש של הצדיק כמוהו כהשתטחות על הציון (מאור עיניים, ישמח לב מס' שבת), מעתה מצינו עצה לכל מי שאי אפשר לו לעלות על הציון יעסוק בספרו הקדוש ויחשב כנמצא על ציון הקודש בהר הזיתים.

מענין לענין, בסגולת התפילה על ציון הקדוש – מעשה שהיה לפני כשבועים שנה לערך, בבית משפחת גריינימאן

בעיר התורה ווילנא התקיימה אסיפת 'וועד הישיבות' בשנת תר"פ לערך, באסיפה זו נכחו גדולי עולם, ביניהם הגאונים הקדושים 'ה'חפץ חיים', רבי חיים עוזר ו'ה'חזון איש' זכותם יגן עלינו. לפני עזבו את הבית נכנס 'ה'חפץ חיים' לחדר המטבח, ושם ישבה נערה מרת ש. גריינימאן וביררה אורז עובר סעודת בני הבית, שאלה החפץ חיים כמה פעמים בוררים את האורז, ותען ותאמר "ב פעמים לא פחות ולא יותר. משתמה

החפץ חיים על ריבוי הבדיקות, נענתה ואמרה שהיות והחזון איש (שהוא קרוב משפחתם) יסב לסעודתו כאן בבית – לכבודו בודקים את האורז י"ב פעמים. נתרגש החפץ חיים מגודל הטירחה לכבודה של תורה, ובירך את הנערה ג' ברכות – אריכות ימים, מתוך צלילות הדעת, ומתוך בריאות העיניים שלא תצטרך ל'בתי עיניים' (משקפיים) עד יומה האחרון. (וכן הוה, אשה זאת חייתה בעיר התורה בני ברק, עד שהייתה כבת תשעים ושמונה שנה מתוך 'בריות גופא ונהורא מעליא', בהגיע יומה חשה שלא בטוב נכנסה ל'בית החולים' ובטרם כל בדיקת רופא השיבה נשמתה ליוצרה).

נערה זו יתומה הייתה, ומשהגיעה לפרקה היה 'ה'חזון איש' בכבודו ובעצמו 'ה'שדכן' שלה, ונישאת להגאון ר' מרדכי שרגא פייבל איידלמאן זצ"ל. בתוך אלו השנים עלה 'ה'חזון איש' לארץ הקודש, ואף בני משפחת איידלמאן עלו לארץ ישראל ונתיישבו לדור בה. כעבור כששה עשר שנים מיום נישואיהם (תש"ד-ה) ועדיין לא זכו לזרע של קיימא, פנתה

האשה לביתו של החזון איש ונכנסה אליו יחד עם הרבנית של החזון איש, לבקש שיפעל עבורה פקידת ישיעה ורחמים. החזון איש בירך אותם בזש"ק, אך הם עמדו על כך שהחזון איש 'בטיח' ולא יסתפק בברכה גרידא. או אז שמט החזון איש את ראשו על השולחן בתוך ידיו, אחר כמה רגעים 'קם', נענה ואמר – אין בידי להבטיחכם.

נזדעקה האשה בכאבה כי רב – הרי יתומה הייתי, ומרן הוא 'ה'שדכן' שלי, שומה עליו ליטול אותי על 'אחריותו'... חזר החזון איש להרכין ראשו, ושוב נענה משקם – מה אעשה ואין בידי להבטיחכם – נצרך עבור זה 'כוחו של גדול', על כן עצה אחת יש לי עבורכם, עלו נא לציונו של האור החיים' הקדוש ותושעו בישועה שלימה. אמרה האשה כי מפחדת היא לעלות בימים האלו ל'הר הזיתים' מחיתת הישמעאלים (שהציקו באותה תקופה ליהודים), אמר להם החזון איש 'אין לי עצה אחרת'...

בליל יומא דהילולא רבא – ליל ט"ו תמוז בשעה שתיים לפנות הבוקר עלתה יחד עם א' מבני משפחתה א"ח להגאון ר' ביינוש פינקל ראש ישיבת מיר זצ"ל, שם שפכו לבם כמים שיחוס הבורא עליהם בזכות האי בעל הילולא קדישא האור החיים' הק'... ואכן, בכ"ה ניסן שלאחריו נולד להם בן למזל"ט, בבית החולים 'שערי צדק'. מרוב התרגשות כל עובדי

קבלתם על עצמכם (או רציתם לקבל ע"ע) ללמוד מדי שבוע בספר הק' אוה"ח הק' קשה לכם לבחור איזה קטע ללמוד? מתקשים בלימוד הק'? מוסרים שיעור ומתלבטים היכן להתחיל? אנו עשינו את העבודה בעבורכם! בחרנו את הקטעים הנבחרים מספר הק' אור החיים, הקטעים על דרך העבודה והדרוש, הקלים והנעימים ללימוד, והכל בלשונו הקדוש. שלחו הודעת אימייל לכתובת: 7617506@gmail.com, ותקבלו מדי שבוע עלון "קטעים נבחרים מהאור החיים הק'" על פרשת השבוע. וגם ליקוט מיוחד על המועדים.

בית החולים [– כי בימים ההם עדיין לא היה מציאות כזו שיוולד בן ראשון אחר ט"ז שנה], נפל הילד מידי הרופאים והיה כמה חדשים בסכנה, עד שנתרפא לאורך ימים ושנות חיים.

סגולה למאור עיניים

מעשה שהיה בשנת תשע"ג, בראש ישיבה חשוב בארץ הקודש, שאיבד את ראייתו, משפנה אל חכמי הרפואה אמרו לו שמאור עיניו כבר לא ישוב אליו לעולמים. ביום ההילולא של האור החיים הקדוש ביקש מתלמידיו שיעלוהו על הציון הקדוש, ואכן עשה את כל הדרך הקשה מאד למי שחשכו עיניו בהר הזיתים עדי הגיעו לציון הקדוש, שם קיבל על עצמו ללמוד בכל יום ויום מהספר הקדוש. והי לאחר כמה ימים שב להיבדק בבית החולים, וראה זה פלא, הרופא ראה במוחו שהחלק שבמוח הממונה על הראיה חזר לפעול כראוי, וממילא כדאי לערוך לו ניתוח להחזיר ראייתו. וכך הוה – הלה ראה היום בעיניו... זהו סיפור אחד מני אלפי אלפים.